

**LÄÄNE MAAKONNA RIDALA VALLA
RIDALA UUE KALMISTU
INVENTEERIMISE TOIMIK**

Tellija: Muinsuskaitseamet

Koostaja: Helen Koppa

**Haapsalu
november 2006**

SISUKORD

	Lk
1. Seletuskiri	3-5
2. Ridala uue kalmistu asukohaskeem	6
3. Ridala uue kalmistu asendiplaan	7
4. Ridala uue kalmistu kirjeldus	8-13

Lisad:

Lisa 1 – Ridala uue kalmistu hauaplatside register (A-Y)

Lisa 2 – Ridala uue kalmistu hauaplatside register (üld)

Lisa 3 – Fotod

Lisa 4 – Ridala uue kalmistu inventeerimise plaan M 1:400

Kasutatud kirjandus:

1. Eesti Entsüklopeedia 8 – Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1995;
2. Eesti VIII Läänemaa I üldosa –Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1938;
3. Läänemaa II eriköide jt Läänemaa muuseumi materjalid;
4. Lääne maakonnaplaneeringu teemaplaneering “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” 2005. a;
5. Lääne-Eesti kalmistute esialgne inventeerimine, OÜ Amicatos 1998. a;
6. Maa munitsipaliseerimise toimik, Ridala Vallavalitsus, 2004.

1. SELETUSKIRI

Käesoleva töö eesmärk on mõõdistada ja inventeerida Läänemaal Ridala vallas Liivakülas asuv Ridala uus kalmistu. Kalmistute inventeerimine on aktuaalne seoses vajadusega täpsustada ja korrastada andmebaase surnuaedade kohta, millel on oluline väärtus nii ajaloolises mõttes kui ka surnuaia tänase majandamise jaoks. Mõõdistatud ja inventeeritud kalmistud annavad parema ülevaate kalmistute olemasolevast seisukorrast, seal paiknevatest objektidest, olemasolevate ja planeeritavate hauaplatside asukohast.

Ridala uuel kalmistul läbi viidud mõõdistamise ja inventeerimise käigus on mõõdistatud suvalises koordinaatide süsteemis kalmistu ringpiir ja situatsioon kalmistu kiviaiaga piiratud ala sees (sh rajatised, väikevormid, hauaplatsid, üle 15 cm läbimõõduga puud jms). Töö käigus on fotografeeritud kalmistu üldvaated, surnuaial olevad ja surnuaeda teenindavad ehitised-rajatised. Samuti on fotografeeritud mõned surnuaial paiknevad huvitavad hauatähised. Nimetatud fotod on esitatud käesoleva toimiku lisadena (Lisa 3) nii fotodena kui CD-l, kusjuures konkreetsete fotode pildistamise suunda tähistab nooleke inventeerimise plaanil.

Kõige mahukama osa kalmistu inventeerimistoimikust moodustab olemasolevate hauaplatside nimekiri. Hauaplatsid on tähistatud numbritega, mis kajastuvad nii toimikule lisatud hauaplatside registris (Lisa 1 ja 2) kui ka inventeerimise plaanil (Lisa 4). Hauaplatside registris on nimelised andmed hauaplaatidelt ja ristidelt koos sünni- ja surmadaatumitega. Kui hauatähisel on kirjas enam kui ühe inimese andmed, siis hauaplatside registris on tähistatud need lisanumbriga (näit. 24.1, 24.2 jne). Samuti on registris kirjeldatud hauatähise liiki ja materjali. Kokku on registris 1475 kirjet, neist 968 fikseeritud hauakohta koos tähisega.

Hauaplatside registrit on mugav kasutada paber kandjal, sest aitab leida hauaplatsi nii tähestikulises kui numbrilises järjekorras. Digitaalselt võimaldab see aga teostada lisaks veel mitmesuguseid teisi päringuid. Hauaplatside register ei ole lõplik dokument, vaid

seda võib parandada ning täiendada vastavalt vajadusele. Siinjuures on oluline, et paber kandjal või Exceli tabelis registrisse täienduste tegemisel jõuaksid samad andmed ka hauaplatside registri MapInfo versiooni.

Toimikusse on köidetud Ridala vana kalmistu asukoha ja paiknemise täpsustamiseks asukohaskeem mõõtkavas 1:200 000 ja asendiplaan mõõtkavas 1:5000. Toimikule lisatud inventeerimise plaan on koostatud mõõtkavas 1:400. Mõõtkava on valitud võimalikult optimaalne, et teha mugavaks kaardi kasutamine ka paber kandjal. Inventeerimise plaan on kasutatav ka elektrooniliselt ja kujutab endast mõõdistusmaterjalide põhjal koostatud arvutikaarti, mis koosneb ühildatavatest kaardikihist *plaan*, *hauaplatsid*, *fotod*, *kirjad*, *lehtpuud* ja *okaspuud*, mis on koostatud MapInfo tarkvaraga. Valik MapInfo tarkvarale tuleneb asjaolust, et programm võimaldab tabelandmeid (sh excel'i tabelid) siduda kaardikihiga. Samuti kasutavad ja töötavad MapInfo tarkvaraga paljud riigiametid (sh muinsuskaitseamet) ja enamik Läänemaa kohalikest omavalitsustest.

Inventeerimisplaani kasutamine ja vajadusel täiendamine digitaalselt, vajab MapInfo kasutamise kogemust. Arvutikaardina on inventariseerimisplaani kõige optimaalsem kasutada ja sellega töötada mõõtkavas 1:400. Mõõtkava muutmisel on kaardikihid kasutatavad ka teistes mõõtkavades. Kaardikihtide *plaan* ja *hauaplatsid* teistes mõõtkavades kasutamisel on soovitatav eelnevalt teatud parameetreid muuta, et mitte moonutada objekte ja objektidega seotud infot. Kaardikihi *hauaplatsid* hauaplatsile(objektile) klikkides “Main” tööriistaribal nupu **i** “Info” abil on võimalik vaadata MapInfo tabelis olevaid objektiga seotud andmeid. Ühe hauaplatsi kohta võib olla mitu kirjet, olenevalt sinna maetud isikute arvust. Plaanil ja registrites on niisugused hauaplatsid tähistatud lisanumbritega (203.1, 203.2 jne)

Andmebaas ehk MapInfo tabelina *browser* käsitletav hauaplatside register avaneb rippmenüüst “Window – New Browser Window” alt. Mapinfo tabelit saab täiendada rippmenüüst “Table – Maintenance” alt avanevatest võimalustest. Tabelile saab lisada või kustutada ridasid ja veerge, muuta ning täiendada olemasolevat infot ja siduda seda kaardikihiga. Info sidumiseks tuleb esmalt märkida ära tabeli rida, millist infot soovitakse

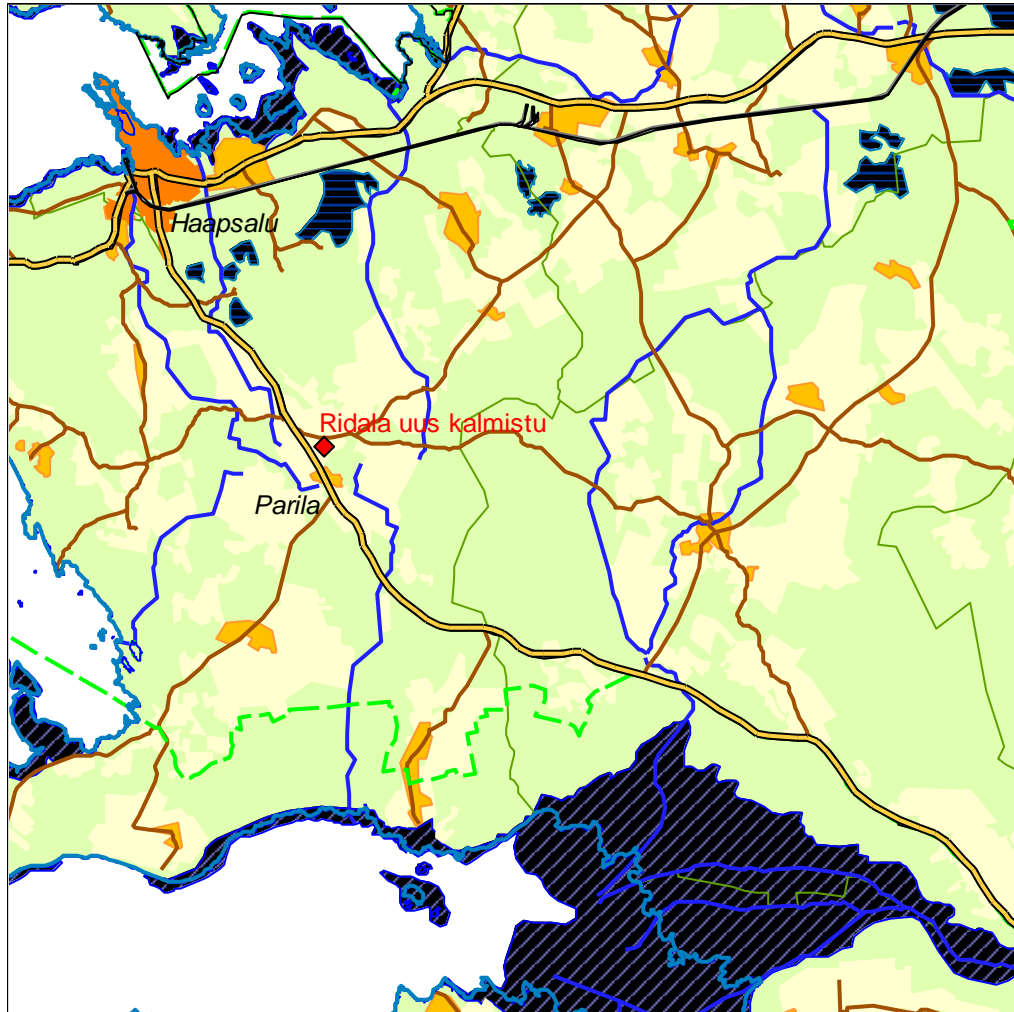
kaardikihile paigaldatava objektiga siduda, valida seejärel vajalik tööriist “Drawing” tööriistaribalt ja lõpetuseks klikkida tööriist kaardile (koordinaatide järgi või visuaalselt). Seega saab kaardikihi kasutaja kohandada tabeleid endale sobival moel. Samuti on olemas võimalus täiendada kaardikihte uute objektidega ja olemasolevate objektide asukohta nihutada.

Tööriistaribal “Main” oleva klahviga “Label” objektile osutades saab tutvuda objektiga seotud infoga, kuid ei saa seda muuta. Info, mida kuvatakse, sõltub seadistustest, mida saab teostada “Layer Control” aknas “Label...” klahvi alt avanevast “Label Options” aknast. Et soovitud info oleks kaardikihil püsivalt (näiteks hauaplatside numbrid) peaks jälgima kaardikihiga tööd alustades, et lisaks vajalike parameetrite valimisele “Label Options” aknast oleks aktiveeritud (märgistatud) ka “Layer Control” aknas *layer* tabelis nii kirjutamise kui ka märgendite ehk kirjete näitamise võimalus.

Ridala uue kalmistu inventeerimise toimik on koostatud neljas eksemplaris, millest üks mõeldud kasutamiseks kohalikus omavalitsuses, teine koguduse juures, kolmas eksemplar kuulub säilitamisele Lääne maakonna muinsuskaitseinspektori kohalikus kontoris ja neljas eksemplar Muinsuskaitseametis. Inventeerimise tulemuste avalikustamiseks on soovitav inventariseerimise plaan ja hauaplatside register avalikustada omavalitsuse kodulehel ning leida võimalused paberkandjal inventeerimise plaani ja hauaplatside registri avalikustamiseks kalmistu kabelis või infotahvil.

2. RIDALA UUE KALMISTU ASUKOHASKEEM

M 1: 200000

3. RIDALA UUE KALMISTU ASENDIPLAAN

M 1:5000

ortofoto 62274

 kalmistu piir
 kalmistu maaüksuse piir

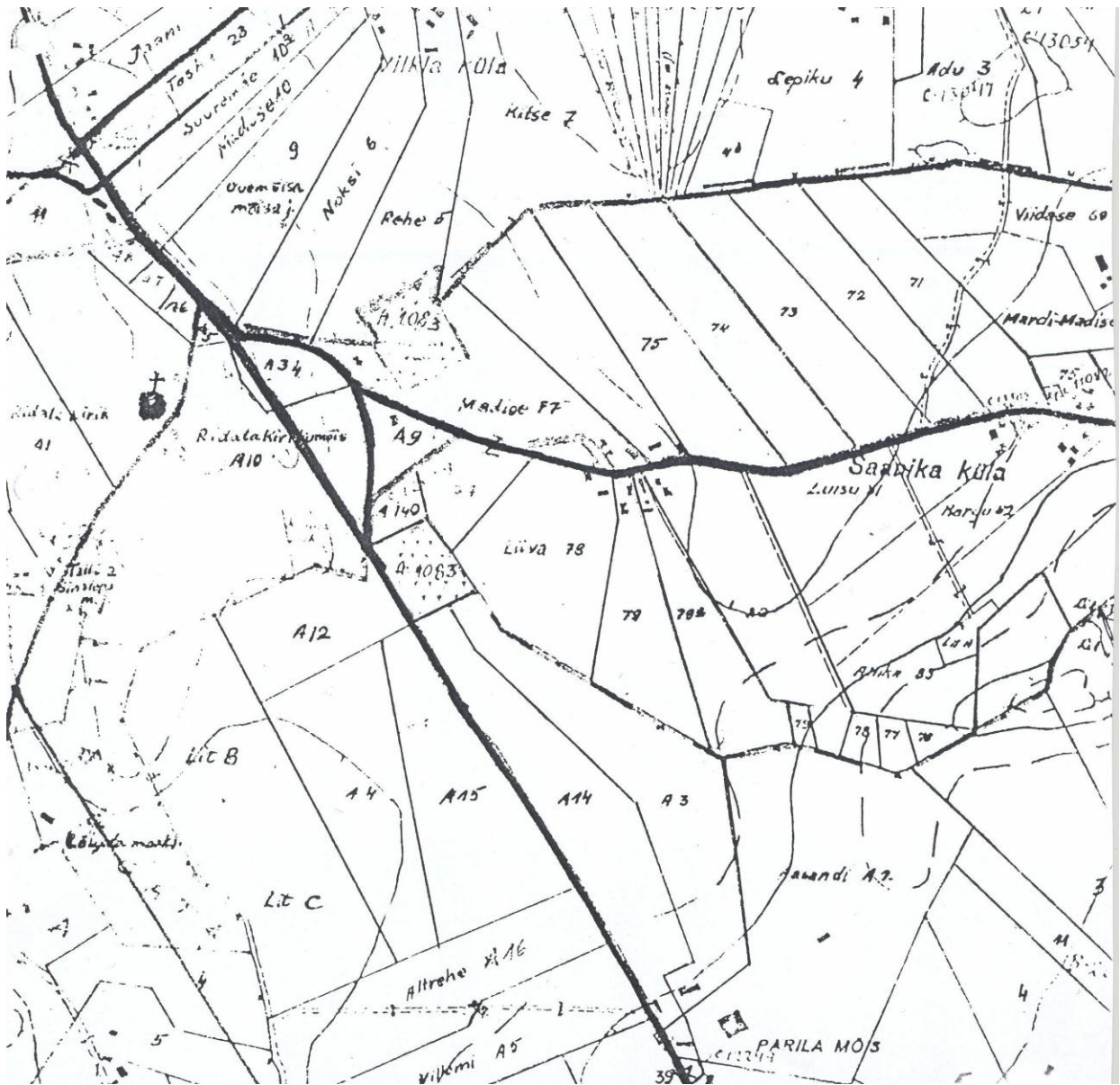
4. RIDALA UUE KALMISTU KIRJELDUS

Ridala uus kalmistu on riikliku kaitse all kultuurimälestisena, mille registreerimisnumber on 4082 ja mis on tunnistatud mälestiseks Kultuuriministri määrusega nr 3 19.04.1997 (RTL 1997, 65, 355).

Ridala uus kalmistu asub Läänemaal Ridala vallas Liivakülas, Haapsalu-Laiküla mnt ja Ridala-Saanika-Taebla tee ristist 0,5 km Laiküla poole ja jääb Haapsalust 9,5 km kaugusele. Ridala uus kalmistu, nii nagu ka vana kalmistu ja Ridala kiriku ümbrus jäävad maa-alale, mis Lääne maakonna teemaplaneeringu “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” alusel on maakondliku tähtsusega Ridala väärtusliku maastiku ala. Ridalat on läbi aegade kasutatud rohkem piirkonna üldnimena, selle ladinapärasest kujud – *Rotalia* või *Rotelevik järgi*, aga isegi tervet Läänemaad tähistava toponüümina. Kitsamalt tuntakse Ridalana piirkonda Ridala kiriku ümbruses, mis hõlmab ositi või tervikuna Parila, Saanika, Liiva, Jõõdre, Kolila, Vilkla ja Lannuste külad. Piirkond hõlmab ajaloolise Ridala südamiküla, Põhja-Läänemaa muinasaegse keskuse. Vanemad asustuse jäljed pärinevad siin meie ajaarvamise algusest. Tänu maakerkele ja Ridala kõrgendikku ümbritseva maapinna madalusele on sinne maastik sajandite jooksul oluliselt muutunud.

Ridala uus kalmistu on üks kolmest Ridala vallas asuvast varemalt Lutheri kiriku kogudusele kuulunud kalmistust, mis asuvad suhteliselt lähestikku Ridala kõrgendikul. Kõik kolm kalmistut omavad kultuuriajaloolist tähtsust. Üheks põhjuseks asjaolu, et nendel kalmistutel asuvad mitmed kultuurilooliselt olulised hauad. Ridala kõige vanima kalmistu moodustab kalmistuaed Ridala kiriku ümber. Keskaegne Ridala kirik on üks huvitavamaid ja väärtuslikemaid ehitismälestisi Läänemaal, mis on säilinud suhteliselt esiaegsel kujul. Kirik ja koos kalmistuaiaga jäävad Kolila küla territooriumile, kuid asuvad Ridala vanast kalmistust vaid kuni 400 m kaugusel. Ridala kirik rajati 13. sajandi viimasel veerandil Lääne-Eestile iseloomuliku ühelöövilise hoonena, mille lõunaküljele on hiljem ehitatud madal neljatahuline torn. Maarja Magdalenale pühendatud Ridala kirik on ka üks kauneimaid kirikuhooneid Lääne-Eestis. Kirikul on säilinud algupärane

raiddekooriga portaal ning kooriruumi seinu kaunistavad keskajast pärit maalingud. Eriti kaunid on kiriku barokne altar ja kantsel. Legendi kohaselt olevat Ridala kirik saanud madala torni seepärast, et asus mere lähedal ja kõrge torn oleks võinud laevu õigelt teelt karidele juhtida. Teine legend jutustab, et kunagi ammu olevat Ridala kirikust läinud maa-alune käik Haapsalu linnusesse, käigu kinnimüüritud suuegi olevat veel kiriku põhjaseinas nähtav. Kirikuaias on 13. ja 14 sajandi hauaplaate ning vanu kiviriste.

Joonis 1. Väljavõte 1939. a skeemilisest katastrikaardist

Ridala vana kalmistu jääb kirikuaiaist läände üle Haapsalu-Laiküla maantee. Ridala vana kalmistu maaüksuse suurus on 2,53 ha. Ridala uus kalmistu jääb vanast 300 meetrit lõuna poole. Algupäraselt ja kuni 1941 aastani on Ridala uus kalmistu kuulunud Evangeelse Lutheri Kiriku kogudusele. Kalmistu maaüksus on olnud 1,7 ha suurune (Joonis 1). Käesoleval ajal on Ridala uue kalmistu maaüksuse pindala suurenenud ja hõlmab kokku 2,5 ha. Kalmistu maa-ala suurenemine on tingitud lähiminevikus läbi viidud maakorraldusest, kus endisaegse kalmistu maa-alaga on liidetud omanikuta maariba kalmistust kirdes ja 0,8 ha suurune maatükk kalmistu loodeosas vana Haapsalu-Laiküla mnt ääres. Ridala vald on taotlenud nende maa-alade munitsipaliseerimist surnuaia teenindusmaa laiendamiseks ja surnuaiale parema juurdepääsu tagamiseks. 2004. aastal on Ridala Vallavalitsuse taotlus Vabariigi Valitsuse poolt rahuldatud ja hetkel on kalmistu Ridala valla munitsipaalomandis.

Ridala uus kalmistu on heakorrastatud ja sealseid hooldustöid teostab Ridala Vallavalitsuse palgatud kalmistuvaht. Surnuaeda teenindavatest ehitistest-rajatistest-väikevormidest asuvad kalmistul kabel (Fotod 1, 2 ja 3), puurkaev (Foto 7) ja infotahvel (Foto 8). Väikevormidest väärib tähelepanu kalmistuaia keskpaigas kõrguv suur paekivirist graniitkivil kirjaga “Mu Elu Kristus ise” (Foto 9). Suure tõenäosusega ei ole selle risti puhul tegemist kalmutähisega, vaid sümboliga, mis paigaldatud kalmistu keskpaika kalmistu rajamise aastal - 1924. Kalmistu on piiratud piirdemüüriaga. Piirdemüür kalmistu kagu- ja edelaküljel kujutab endast kohati meetrikõrgust graniit- ja paekividest kuivlaotud kiviaeda (Foto 1, 5 ja 6), kirde- ja loodeosas tavalist maakiviaeda, mis kohati väga korrapäratu (Foto 28). Kalmistuaial on kolm sissepääsu. Kalmistu sepistatud peavärv asub edelapoolsel sissepääsul (Foto 1 ja 4) Haapsalu-Laiküla maantee ääres, teised kaks sissepääsu asuvad kalmistu kaguküljel (Fotod 5 ja 6). Kalmistu loodeosas on kiviaial veel mitmeid läbipääsukohti, kuid neid üldjuhul kalmistu küllastamiseks ja teenindamiseks ei kasutata.

Kalmistu on jagatud inventeerimise käigus situatsiooni arvestades seitsmeks kvartaliks. Kvartalite piirid kulgevad enamasti mööda piirdemüüri ja jalgteid. Kalmistu peavärvast ja kalmistut läbivast jalgteest (Foto 10) vasakule jääv osa moodustab kalmistu I kvartali

(Fotod 11 ja 12), kuhu jäävad hauaplatsid inventeerimisnumbritega 1-184. I kvartalis leidub hauatähiseid 1920.-dest aastatest kuni tänapäevani. Kvartali esiossa jääb ligi poole hektari suurune haljasala (Foto 26), kuhu ei ole hetkel matmispaiku välja antud. Soovituslikult võiks see nii jäädagi, kuna heakorrastatud haljasala ilmestab kalmistut ja toob esile taastatud kalmistumüüri peavärava kõrval vasakul.

Kalmistu ülejäänud kvartalid jäävad kalmistu peaväravast paremale. Neist esimene (hauatähised inventeerimisnumbritega 185–381) hõlmab esimesed hauaread kalmistuaia ääres peaväravast paremal (Fotod 13, 14 ja 15). Siia jääb ka kalmistul asuv kabel. Kalmistu selles osas asuvad Ridala uue kalmistu vanimad hauatähised. Vanim säilinud neist väike kivirist aastaarvuga 1905 (inventeerimisnumber 219). Sellele, et tegemist kalmistu vanima osaga viitab ka asjaolu, et just selles kvartalis on kõige enam nimetuid hauatähiseid (54 tk), millede puhul enamasti on hauatähis lagunenuid ning hauatähisel olevad nimed ja daatumid pole säilinud.

Kalmistu järgmises, III kvartalis, asuvad hauatähised 382–554 (Fotod 16 ja 17). Vanim hauatähis III kvartalis pärineb aastast 1936. Valdavalt on siia maetud siiski sõjajärgsetel aastatel. Hulgaliselt leidub haudu ka 1970. ja 1980.-test aastatest. Nimetuid hauatähiseid on siin juba poole vähem kui eelmises kvartalis, kokku 25 tk.

Kalmistu IV kvartalis asuvad hauatähised inventeerimisnumbritega 555–688 (Fotod 18 ja 19). Vanim inventeeritud hauatähis pärineb siin 1942.-st aastast (inventeerimisnumber 576). Nimetuid hauatähiseid on kvartalis vaid 16 tk, neist enamus säilinud kuid lihtsalt ilma nimeplaadita puuristid.

Kalmistu V kvartal on kalmistu üks uuemaid osasid (Fotod 19, 20 ja 21). Siin paiknevad hauatähised inventeerimisnumbritega 689–847. Hauatähised V kvartalis pärinevad enamikus ajavahemikust 1970–2000. Nimetuid hauatähiseid kokku vaid 7. Siin kvartalis asub ka surnuaia ametlikku rajamist tähistav samm (Foto 9).

Kalmistu VI kvartal on kvartali maa-ala on matmispaigana kasutusele võetud alles hiljaaegu (Fotod 22 ja 23). Siia on alustatud matmist 1990.-st aastast alates. VI kvartalisse jäävad hauatähised 848–898. Nimetud hauatähised siin pea puuduvad. Selles kvartalis inventeeritud kolm nimetud hauatähist pärinevad hauaplatsidelt kuhu ei ole jõutud püsivat kalmutähist veel paigutada.

Kalmistu kirdeaia ääres asuvad veel mõned õige vanad hauaread. Paraku on kalmistu see osa suhteliselt hooldamata ja võssa kasvanud, mistõttu jäävad paljud hauatähised seal esmapilgul märkamatuks. Siiski on kõnealusest piirkonnast inventeerimise käigus tuvastatud ligi 70 säilinud hauatähist, millest küll suur osa lagunenuid ja nimetud (54 tk). Kalmistuplaanil ja hauaplatside registris on see kalmistuosa tähistatud kvartalinumbriga VII (Fotod 24 ja 25). VII kvartalis asuvad hauatähised inventeerimisnumbritega 899–968. Hauatähised pärinevad samast ajavahemikust nagu II kvartali hauatähised, mis tähendab et algupäraselt maeti üheaegselt nii kalmistu kirde- kui ka edelaia äärde.

Kokku on Ridala uuel kalmistul inventeeritud 968 hauatähist, neist 305-l juhul pole kas hauatähise osalise hävinemise või kirje puudumise tõttu õnnestunud tuvastada sinna maetud isikuid. Samas on tuvastatud 970 isiku matmispaigad. Hauaplatside registris on kirjeid oluliselt rohkem seetõttu, et ühe hauatähisega tähistatud hauaplatsile võib olla maetud mitu isikut. Paljude isikute matmispaika pole saanud tuvastada hauatähise hävimise või loetamatuse tõttu. Kaasaegsete hauaplatside puhul on probleemiks olukord, kus omaksed on paigaldanud perekonnale ühise hauakivi, kuid sinna maetute nimed kivil puuduvad. Niisuguste juhtumite korral, on otstarbekas inventeeritud hauaplatside registrit kindlasti täiendada.

Levinumad hauatähised kalmistul on graniidist või paekivist tahatud hauakivid ja hauaplaadid. Leidub ka 20. saj esimese poolele iseloomulikke metallriste (66 tk), erinevatest aegadest puuriste (139 tk) ja paekiviriste (8 tk). Paekiviristid (fotod 29 ja 30) on suhteliselt ilmastikukindlad, mistõttu ongi paekiviristid enamasti vanimad säilinud hauatähised kalmistul. Vanimatest puuristidest säilivad hästi vaid tammepuuristid (Foto 33, 34). Paraku ei ole seda tüüpi puuristid valdavalt tähistatud nimeplaatidega. Sepistatud

metallriste (Foto 31 ja 32) on Ridala uuel kalmistul võrreldes vana kalmistuga vähem ja need asuvad põhiliselt kalmistuaia II ja III kvartalis. Tüüpiline 20. sajandi algupoole hauaplats on tähistatud lisaks ristile või hauaplaadile ka väikese betoonkastikesega (Foto 11, 13). Tihtipeale ongi hauast säilinud just see betoonkastike (Foto 35). Sarnaseid maasse vajunud betoonkastikesi on kalmistul inventeeritud 24 tk. 20. saj teise poole hauad kuni tänapäevani on enamasti tähistatud graniitkivist tahutud hauakivide või plaatidega ning kogu hauaplats piiratud betoonäärega ja kaunistatud mitmesuguse kujuga betoonist valatud lillevaasidega. Viimastel aastakümnetel on eelistatud hauaplatside kujundamisel tagasihoidlikumat stiili. Enamasti piirduakse vaid hauatähise paigaldamisega ning muru hooldamisega ümber selle (Foto 22).

Inventeerimise tulemusi kokku võttes on pikemas perspektiivis Ridala uuel kalmistul matmiskohti piisavalt. Neid jagub nii kalmistu tagumisse, kirdepoolsesse ossa (Fotod 24 ja 25) kui ka kalmistu perspektiivsesse, veel väljakujundamata ossa (Foto 27). Eelöeldu tõttu puudub ka kalmistul ülematmise vajadus. Vaatamata üksikutele hooldamata hauaplatsidele kalmistu kirdepoolse aia ääres võib Ridala uue kalmistu üldist seisukorda lugeda väga heaks.